

Г.В. Берляк, к.е.н.
Житомирський агротехнічний коледж
С.Є. Пиріжок, к.е.н., доц.
Вінницький кооперативний інститут

Особливості формування, обліку та розподілу прибутку інноваційного підприємства

Отримання прибутку є бажаним фінансовим результатом, до якого прагнуть усі суб'єкти господарювання. Для мінімізації негативних наслідків ризику в інноваційних підприємствах необхідно створювати резерви. У статті встановлено, що напрями використання чистого прибутку інноваційного підприємства визначені на законодавчому рівні, однак згідно зі специфікою інноваційної діяльності до основних фондів, що створюються за рахунок прибутку, рекомендовано зараховувати резервний (страховий) капітал, фонд розвитку та удосконалення виробництва, а також інші фонди цільового призначення. Надано рекомендації до проаналізованих та запропонованих у статті фондів, аналітичні розрізи для потреб облікового забезпечення відповідно до особливостей діяльності новостворених інноваційних підприємств. Зазначені резерви враховують особливості новостворених інноваційних підприємств, забезпечують розвиток діяльності таких суб'єктів господарювання, як на початкових стадіях розвитку діяльності, так і з метою подальшого існування, а також можуть бути використані за настання несприятливих умов господарювання для мінімізації ризиків діяльності та інших негативних явищ.

Ключові слова: інноваційне підприємство; фінансові результати; прибуток; фонди.

Постановка проблеми. Початкові етапи створення інноваційного підприємства є дуже затратними та зазвичай не передбачають отримання прибутку. Незважаючи на це, економічні та інші вигоди новостворене інноваційне підприємство може отримувати вже на перших стадіях впровадження певної ідеї, технології чи навіть великого проекту. Такими вигодами можуть бути суспільна користь нового виробу, послуги, ознайомлення різних суб'єктів з новим продуктом, розвиток корисних знайомств, завоювання уваги споживачів та частини ринку. Зазначені складові діяльності інноваційного підприємства сприяють отриманню позитивних відгуків, що в подальшому призводить до більших ймовірностей залучення додаткового фінансування та інших ресурсів, обмін досвідом, отримання рекомендацій, порад від авторів успішних стартапів тощо.

Сама собою діяльність інноваційного підприємства вже потенційно має економічні вигоди, адже в процесі діяльності використовуються не лише активи, а насамперед їх окремий специфічний вид – інновації, причому зроблені та впроваджені у певній формі (наприклад, високотехнологічного виробу) на основі нових ідей та розробок власного виконання, тобто з правом власності й користування, а головне – наявністю авторства на винахід та можливістю подальшого керування ним у власних цілях, за бажанням та з можливістю отримання певних вигід. Отже, інноваційне підприємство є об'єктом дослідження, що містить одночасно як ризики, так і економічні вигоди вже з етапу заснування такого суб'єкта. Таке переплетіння позитивних та ризикових якостей бізнесу враховує сучасні особливості ринку та робить стартап цікавим суб'єктом господарювання.

Хоча метою створення інноваційного підприємства не завжди є прибуток, в процесі прийняття ефективних управлінських рішень щодо ведення господарської діяльності, в т. ч. залучення інвестицій, позитивний фінансовий результат – це дієвий показник правильно обраного напрямку діяльності та індикатор необхідності її продовження, вдосконалення й поширення власних технологій та інших інновацій. Щоб отримати прибуток необхідно не лише створювати ідеї, інноваційні продукти, впроваджувати новітні технології для створення нових виробів, а й налагоджувати процес збуту такої продукції, вдосконалюючи при цьому маркетингові заходи. А також зменшувати виробничу собівартість та інші витрати, переглядати методику формування ціни, враховувати ситуацію на ринку; слідкувати за діяльністю та можливостями конкурентів у сфері інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями розвитку інноваційних підприємств та особливостями обліку на них займалися такі вчені, як І.М. Вигівська, В.В. Довгалюк, О.І. Жилінська, І.О. Золотарьова, А.Ю. Ковальова, О.А. Козіна, М.О. Кравченко, С.Ф. Легенчук, Т.І. Міркунова, О.С. Пархоменко, Н.І. Ситник, Ю.І. Скорін, О.П. Швидка, О.В. Щербаков та інші.

Метою дослідження є ідентифікація особливостей формування, облікового відображення та розподілу прибутку інноваційного підприємства задля підвищення ефективності управління ризиками досліджуваних компаній.

Викладення основного матеріалу. Діяльність інноваційного підприємства передбачає, окрім впровадження власних розробок, ще і використання інших, вже сформованих та виправдавших себе технологій. Саме автоматизація виробничих та інших господарських процесів й систем забезпечує зменшення собівартості шляхом зниження обсягу трудомісткості, що безпосередньо впливає на формування ціни готової продукції, наданих послуг, виконаних робіт. При цьому закупівля обладнання та інших технічних засобів хоча і є дуже затратним процесом, проте в бухгалтерському обліку завдяки нарахуванню амортизації на необоротні активи вартість основних засобів як витрат рівномірно розподіляється протягом встановленого довгострокового періоду часу, що дозволяє визначати навіть позитивний фінансовий результат діяльності (за умови ефективного управління в інших сферах та напрямках господарювання) вже на перших стадіях ведення бізнесу. Таким чином, інноваційні підприємства, як і будь-які інші суб'єкти підприємницької діяльності, отримують доходи від реалізації власних інновацій. З метою вдосконалення облікового забезпечення доходів інноваційного підприємства пропонуємо використовувати такі аналітичні рахунки цього об'єкта дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Запропоновані аналітичні розрізи для забезпечення відображення в обліку доходів від реалізації інновацій

<i>Код рахунку</i>	<i>Назва рахунку</i>	<i>Призначення в обліку та характеристика</i>
701.1	Дохід від реалізації інноваційної продукції	Відображається дохід від реалізації інноваційної продукції власного виробництва
702.1	Дохід від реалізації інноваційних товарів	Узагальнюється інформація про доходи від реалізації інноваційних товарів, що придбані, утримуються для продажу
703.1	Дохід від реалізації робіт у сфері інновацій	Ведеться облік доходів від виконаних робіт у сфері інновацій
703.2	Дохід від реалізації послуг у сфері інновацій	Обліковуються доходи, що пов'язані з наданими послугами у сфері інновацій
712.1	Дохід від реалізації інших оборотних активів, що пов'язані з інноваціями	Відображається дохід від реалізації інших оборотних активів у сфері інновацій (наприклад, у випадку продажу активу, який створений як зразок, прототип і спочатку використовується як основний засіб або нематеріальний актив для власних виробничих та загальногосподарських потреб, а потім прийнято рішення про його реалізацію)

За даними таблиці 1 деталізація облікової інформації про доходи від реалізації інновацій може бути представлена залежно від виду об'єкта, що призначений для збуту інноваційної продукції, товарів, робіт, послуг, інших активів. Подальший аналітичний облік доходів від реалізації новостворених технологічних виробів ведеться за видами (групами) такої продукції, товарів, робіт, послуг, інших активів, сферою задіяння інновацій (наукова, екологічна, освітня, медична тощо), формою представлення (засіб, пристрій, програмне забезпечення, технологія, інші девайси; будівництво нового об'єкта, що здійснюється вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології [1]), регіонами збуту та/або іншими напрямками, визначеними управлінським персоналом інноваційного підприємства.

У випадку отримання інноваційними підприємствами доходів, наявності розвитку та продовження діяльності, її вдосконалення, а саме завдяки впровадженню ефективних управлінських рішень, що стосуються процесів керування собівартістю та ціною створених інноваційних продуктів, інноваційні підприємства отримують ще й позитивний фінансовий результат – прибуток. В цілому фінансовий результат діяльності інноваційного підприємства може бути у формі прибутку або збитку. Бажаною кінцевою метою створення та розвитку бізнесу є отримання прибутку. Для інноваційного підприємства позитивний показник фінансового результату також важливий з метою розвитку подальших технологічних розробок, формування власного капіталу, отримання змоги виплачувати дивіденди за акціями, створення необхідних резервів, фондів. Враховуючи велику кількість ризиків та невизначеностей [8, 9], що притаманні інноваційній діяльності, необхідно проводити її детальний аналіз, в т. ч. у розрізі фінансових інвестицій, платоспроможності підприємства та інших фінансово-економічних показників, а також з метою планування подальшої діяльності. Ефективність виконання таких обліково-аналітичних робіт залежить від величини отриманого прибутку та здійснення подальших операцій з ним.

Отже, бухгалтерський облік фінансових результатів передбачає визначення відповідного фінансового показника: прибутку або збитку; інформаційне забезпечення процесу формування прибутку, порядок його розподілу та використання; узагальнення даних про фінансовий результат у відповідних формах фінансової, податкової звітності, складання управлінської звітності; формування власного капіталу, резервів, фондів; виплата дивідендів акціонерам, а також враховує інші складові облікової системи.

Фінансовий результат у бухгалтерському обліку утворюється шляхом порівняння доходів і витрат за різними видами діяльності [7]. Позитивна різниця між доходами та витратами вказує на прибуток підприємства. Мінусове значення свідчить про отримання збитку. Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [2]. Отже, для бухгалтерського обліку більш притаманне формулювання «чистий прибуток», тобто прибуток що розрахований без урахування податків (акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших непрямих податків та зборів).

Ведення бухгалтерського обліку фінансових результатів передбачає використання рахунків 79 «Фінансові результати» та 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Рахунок 79 не відображається в балансі на кінець звітного періоду, адже він закривається. Сальдо цього рахунку під час його закриття списується на рахунок 44 [3]. Проте сальдо рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» знаходить своє відображення у фінансовій звітності. На субрахунках рахунку «Фінансові результати» ведуть облік результатів всіх видів діяльності: операційної, фінансової та іншої (791 «Результат операційної діяльності», 792 «Результат фінансових операцій», 793 «Результат іншої діяльності»). Тому для потреб облікового забезпечення інноваційної діяльності пропонуємо використовувати аналітичний рахунок 791.1 «Результат інноваційної діяльності», на якому зазначається прибуток (збиток) від інноваційної діяльності компанії.

За кредитом запропонованого аналітичного рахунку (791.1) відображається в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації інноваційної продукції, товарів, робіт, послуг та інших оборотних активів, що пов'язані з інноваціями (701.1 «Дохід від реалізації інноваційної продукції», 702.1 «Дохід від реалізації інноваційних товарів», 703.1 «Дохід від реалізації робіт у сфері інновацій», 703.2 «Дохід від реалізації послуг у сфері інновацій», 712.1 «Дохід від реалізації інших оборотних активів, що пов'язані з інноваціями»). За дебетом – сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованої інноваційної продукції, товарів, робіт і послуг (901.1 «Собівартість реалізованої інноваційної продукції», 902.1 «Собівартість реалізованих інноваційних товарів», 903.1 «Собівартість реалізованих робіт у сфері інновацій», 903.2 «Собівартість реалізованих послуг у сфері інновацій»), адміністративних витрат (рахунок 92 «Адміністративні витрати»), витрат на збут (рахунок 93 «Витрати на збут»), інших операційних витрат (941.1 «Витрати на дослідження ринку (маркетинг)», 941.2 «Витрати на підготовку інноваційного продукту», 941.3 «Витрати на виробництво зразків інноваційного продукту», 941.4 «Витрати на рекламу», 941.5 «Підготовчі виробничі витрати», 943.1 «Собівартість реалізованих виробничих запасів, що пов'язані з інноваціями»).

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» [4]. Отже, необхідно показати і суму прибутку, що надалі буде розподілятися та використовуватися згідно з положеннями установчих та законодавчих документів. Визначений прибуток відображається за рахунком 79 «Фінансові результати», далі суму фінрезультату слід переносити на рахунок 441 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» та відображати у складі аналітичного рахунку 441.1 «Нерозподілений прибуток від інноваційної діяльності»). У випадку розподілу й проведення інших операцій з прибутком використовують субрахунок 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді». Зокрема, запропоновано використовувати в обліку інноваційних підприємств аналітичний рахунок 443.1 «Прибуток, використаний у звітному періоді на інновації». Використання прибутку може здійснюватися на різні цілі та призначення відповідно до положень, встановлених державою, та засновницьких документів підприємства. Отже, отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу.

У розподілі прибутку можна виокремити два етапи: 1) розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава й підприємство. У результаті розподілу кожен з учасників одержує свою частку прибутку. Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами має важливе значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств. Це одне з принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного вирішення якого залежить розвиток економіки в цілому; 2) розподіл і використання прибутку, що залишився в розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди для фінансування відповідних витрат [5].

Зауважимо, що рекомендованою організаційно-правовою формою створення інноваційного підприємства (стартап-компанії) є публічне акціонерне товариство, яке забезпечує максимальні можливості вкладання коштів в інноваційну діяльність, що є позитивним, особливо на перших етапах створення таких економічних суб'єктів. Згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» резервний капітал підприємства формується у розмірі не менше, ніж 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим, ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік [6, ст. 19]. З чистого прибутку

звітнього року та/або нерозподіленого прибутку на підставі рішення загальних зборів або відповідно до статуту акціонерного товариства (залежно від виду акцій) виплачуються дивіденди акціонерам в порядку згідно з чинним законодавством [6, ст. 30]. Зазначені вище положення Закону щодо розподілу та використання прибутку є обов'язковими для їх дотримання відповідними суб'єктами господарювання, а саме – акціонерними товариствами. Іншою групою способів корисного задіяння прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, є передбачені законодавством, але використовувані за бажанням, інші можливості розподілу та використання прибутку в господарській діяльності.

На розсуд керівництва компанії прибуток розподіляють за необхідними напрямками використання шляхом формування грошових фондів цільового призначення. Враховуючи специфіку діяльності інноваційної компанії, виокремимо напрями використання її чистого прибутку (рис. 1).

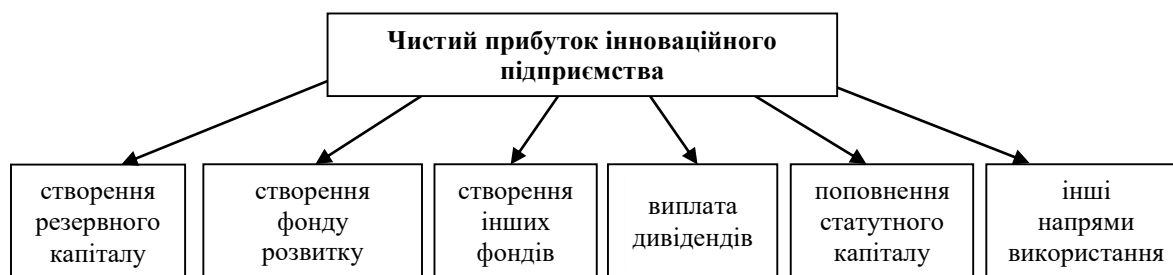

Рис. 1. Напрями використання чистого прибутку інноваційного підприємства

Для діяльності інноваційних підприємств як для новостворених підприємств з оригінальною, ще не розвинутою ідеєю розвитку інноваційного бізнесу, особливо на перших етапах функціонування, притаманні не всі фінансові фонди. Це спричинено наявністю великої кількості витрат та ризиків діяльності нового підприємства. До них належать: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, інші витрати залежно від місця їх формування, виду діяльності; наслідки великого обсягу витрат діяльності – відсутність значного прибутку; обмежений дохід та інші фактори, що притаманні нерозрекламованим підприємствам, які тільки починають розвиватися, завойовувати ринок і привертати увагу покупців. Вважаємо, що найбільш доцільними фондами, які потрібно створювати інноваційним підприємствам на початкових стадіях розвитку діяльності для мінімізації її ризиків, є резервний (страховий) фонд та фонд коштів на розвиток і вдосконалення виробництва, характеристика яких представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Характеристика основних фондів, які необхідно створювати інноваційним підприємствам на початкових стадіях розвитку діяльності

Назва фонду	Обов'язковість формування згідно з чинним законодавством	Рахунок бухгалтерського обліку	Запропонований субрахунок бухгалтерського обліку	Характеристика фонду в аспекті специфіки діяльності інноваційного підприємства
Резервний (страховий) капітал	Обов'язковий (для акціонерних товариств)	43 «Резервний капітал»	431 «Резервний капітал для інноваційної діяльності»	Є важливим саме для новостворених та інноваційних підприємств, адже вони є дуже вразливими до зміни умов фінансування, стану ринку та залежними від багатьох інших факторів і сторін, як зовнішніх, так і внутрішніх
Фонд коштів, які спрямовуються на розвиток та вдосконалення виробництва	Необов'язковий	425 «Інший додатковий капітал»	425.1 «Фонд розвитку інноваційного виробництва»	Є основним фондом для інноваційного підприємства, через наявність добре сформованого інноваційного продукту, продуманої технології, програми чи засобу, які є основним капіталом підприємства. Вдосконалення та розвиток технології виробу забезпечують зниження собівартості продукту (послуги)

Як вже зазначалося, для акціонерних товариств формування резервного капіталу є обов'язковим згідно з чинним законодавством. Для інноваційних підприємств пропонуємо використовувати субрахунок 431 «Резервний капітал для інноваційної діяльності». Таким чином, страховий капітал формується завдяки прибутку з метою створення такого резерву, який можна використовувати під час настання несприятливих умов господарювання (реалізації ризиків діяльності).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, облік фінансових результатів є завершальним етапом циклу виробничо-торгівельної діяльності підприємства. Прибуток та/або збиток є останніми об'єктами обліку в цьому циклі та забезпечують відображення загального результату діяльності всього інноваційного підприємства. Бухгалтерський облік наявного прибутку інноваційного підприємства, процесу його отримання, у т. ч. врахування використовуваних методів його визначення, обсяги та структура прибутку за звітні періоди надають можливість проведення загального аналізу ефективності роботи в розрізі структурних підрозділів, часових проміжків та є основою для планування діяльності, створення бюджетів, що складаються на різні періоди з урахуванням умов ринку, поведінки споживачів та інших факторів. Перспективами подальших досліджень є дослідження формування та особливостей обліку видів збитку інноваційного підприємства, що необхідно враховувати під час здійснення аналізу діяльності й управління задля встановлення причин отримання негативного фінансового результату та ідентифікації факторів його виникнення.

Список використаної літератури:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.
5. Економічний зміст прибутку, його розподіл на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.studio/osnovyi-finansov/ekonomichnyi-zmist-pributku-yogo-rozpodil-44475.html>.
6. Закон України «Про акціонерні товариства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17?find=1&text=%EF%F0%E8%E1%F3%F2#w11>.
7. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
8. Ризики інноваційних стартапів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://buduysvoe.com/publications/ryzyky-innovatsiynih-startapiv>.
9. Серія стандартів ISO 31000. Менеджмент ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://intercert.com.ua/articles/regulatory-documents/311-iso-31000-risk-management>.

References:

1. *Gospodars'kyj kodeks Ukraïny*, [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. *Nacional'ne polozhennja (standart) buhgalters'kogo obliku 1 «Zagal'ni vymogy do finansovoi' zvitnosti»*, [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
3. *Instrukcija pro zastosuvannja Planu rahunkiv buhgalters'kogo obliku aktyviv, kapitalu, zobov'jazan' i gospodars'kyh operacij pidpryjemstv i organizacij*, [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
4. *Polozhennja (standart) buhgalters'kogo obliku 17 «Podatok na prybutok»*, [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>
5. *Ekonomichnyj zmist prybutku, jogo rozpodil na pidpryjemstvi*, [Online], available at: <http://pravo.studio/osnovyi-finansov/ekonomichnyi-zmist-pributku-yogo-rozpodil-44475.html>
6. *Zakon Ukraïny «Pro akcionerni tovarystva»*, [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17?find=1&text=%EF%F0%E8%E1%F3%F2#w11>
7. *Zakon Ukraïny «Pro buhgalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraïni»*, [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
8. *Ryzyky innovatsiynih startapiv*, [Online], available at: <https://buduysvoe.com/publications/ryzyky-innovatsiynih-startapiv>
9. *Seriya standartov ISO 31000. Menedzhment riskov*, [Online], available at: <https://intercert.com.ua/articles/regulatory-documents/311-iso-31000-risk-management>

Берляк Галина Валеріївна – кандидат економічних наук, викладач економічного відділення Житомирського агротехнічного коледжу.

Наукові інтереси:

- обліково-аналітичне забезпечення інвестиційної безпеки підприємств.

Пиріжок Стелла Євгеніївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та аналізу Вінницького кооперативного інституту.

Наукові інтереси:

- оподаткування підприємств малого бізнесу;
- внутрішній контроль операцій з експлуатації та вибуття основних засобів;
- проблеми бухгалтерського обліку в торгівлі.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2020.